

Úloha sociálního pedagoga ve finanční gramotnosti jedince

Dana Slámová

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dana Slámová**
Osobní číslo: **H138105**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Úloha sociálního pedagoga ve finanční gramotnosti jedince**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- úlohu sociálního pedagoga z pohledu zadlužování jedince;
 - vznik příčiny zadlužení v souvislosti s poradenstvím a etikou finančních ústavů;
 - formování finanční gramotnosti jedince prostřednictvím výchovy a vzdělávání.
- Součástí práce bude kvantitativní výzkum s klienty, kteří navštívili bankovní ústav.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. Univerzita Komenského Bratislava: Public Promotion, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

JANDEJSEK, P., MARTINEK, M., MILFAIT, R., SVOBODOVÁ, Z. Důstojně a radostně, Příspěvek k lidskoprávnímu, občanskému a etickému vzdělávání. Středokluky: Susa, 2012. ISBN 978-80-860577-5-0.

KOCIÁNOVÁ, H. Finanční gramotnost v kostce – aneb co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012. ISBN 978-80-7263-767-6.

PETÝRKOVÁ, L. Základy finanční gramotnosti. Praha: Generation Europe, 2012. ISBN 978-80-904974-8-1.

PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Institút mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

4. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

29. dubna 2016

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 12.2.2016

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na možnosti vzdělávání lidí s lehkým mentálním postižením a autismem v oblasti finanční gramotnosti. V teoretické části jsou vymezeny pojmy jako mentální postižení, příčiny vzniku a stupně mentálního postižení, finanční gramotnost, rozvoj dovedností lidí s mentálním postižením. V empirické části je proveden kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru s cílem zjistit vliv finanční gramotnosti u mentálně postiženého jedince.

Klíčová slova: mentální postižení, autismus, finanční gramotnost, vzdělávání, rozvoj dovedností.

ABSTRACT

The thesis focuses on the educational opportunities of people with mental disabilities and autism in financial literacy. The theoretical part defines terms such as mental retardation, causes and degrees of mental disability, financial literacy, skills development for people with intellectual disabilities. In the empirical part is a qualitative research method in the form of semi-structured interview to determine the effect of financial literacy of mentally handicapped individuals

Keywords: mental retardation, autism, financial literacy, education, skills development.

Motto: „*Peníze jsou dobrý sluha, ale špatný pán*“ Francis Bacon

Moje velké poděkování patří paní PhDr. Aleně Plškové za odborné vedení, cenné rady a věcné připomínky při zpracování této práce.

Za podporu a trpělivost v době studia bych také ráda poděkovala svému manželovi a našim dětem.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ JEDINCE	10
1.1 PŘÍČINY VZNIKU A JEDNOTLIVÉ STUPNĚ MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ	10
1.2 PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	11
1.3 JEDINEC S AUTISMEM	13
1.4 VZDĚLÁVÁNÍ LIDÍ S AUTISMEM	14
2 FINANČNÍ GRAMOTNOST	15
2.1 PENÍZE A OSOBNÍ ROZPOČET	15
2.2 ORIENTACE VE SVĚTĚ FINANČNÍCH NABÍDEK A PRODUKTŮ	17
3 ROZVOJ DOVEDNOSTÍ LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	19
3.1 KOMUNIKACE LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	19
3.2 NAKUPOVÁNÍ, PRÁCE S PENĚŽÍ	20
3.3 ROZVOJ LOGICKÉHO MYŠLENÍ	21
4 PŘEDMĚT SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	23
4.1 POMÁHÁNÍ A DOBROVOLNICKÁ ČINNOST	23
4.2 SOCIÁLNÍ PEDAGOG A JEHO MÍSTO V SYSTÉMU VZDĚLÁVÁNÍ	26
4.3 ČINNOST SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA VE STACIONÁŘI	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
5 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM	30
5.1 CÍL A METODY VÝZKUMU	30
5.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ	31
5.3 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	32
5.4 DISKUSE	37
ZÁVĚR	39
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	40
SEZNAM OBRÁZKŮ	44
SEZNAM TABULEK	45
SEZNAM PŘÍLOH	46

ÚVOD

Ve společnosti lidí žijí nejen zdraví jedinci. Ale jsou zde i lidé postižení, kteří se odlišují svojí neobratností při komunikaci, chováním, vystupováním, sníženou sebedůvěrou a cítí se jakoby odstrčeni od společnosti z důvodu negativních reakcí ze strany okolí. Tito mentálně postižení lidé tráví většinu času mezi lidmi s handicapem, mají méně kontaktů s většinovou společností. Nemají tak možnost získat dostatečné sociální zkušenosti. Vzniká sociální bariéra mezi lidmi s postižením a společností.

Během práce dobrovolníka ve stacionáři pro dospělé lidi s mentálním postižením a autismem v lehké formě, kteří zde dochází denně v rámci pracovní terapie, mě zaujaly činnosti, při nichž u klientů dochází k rozvíjení dovedností a schopností formou různorodě zaměřených dílen, které hendikepované lidi obohacuje a posouvá je blíže k zařazení do společnosti. Uvedené činnosti mě inspirovaly k výběru tématu bakalářské práce.

V učebně se klienti v rámci vzdělávání věnují nácviku finanční gramotnosti. Postupně se učí a zdokonalují v rozpoznávání peněz, nákupu potravin včetně dovedností vědět, kolik peněz zaplatí za nákup a kolik dostanou vráceno. Dále se věnují tomu, jak hospodařit s penězi, plánování příjmů a výdajů tak, aby se nedostali do finančních potíží. Seznamují se s tím, jak vyřídit různé záležitosti v bance, pojišťovně nebo na úřadě.

Vzdělávání probíhá nejdříve formou hry ve známém prostředí, kde to klienti znají a jsou zde zvyklí. Posléze naučené dovednosti zkusí přímo v reálném životě, za pomoci opatrovníků, asistentů nebo rodičů například v obchodě ve svém nejbližším okolí, který nejčastěji navštěvují. Je vhodné obchody střídat, aby klient vyzkoušel i další změny a nenavykl pouze jednomu naučenému příkladu.

V bakalářské práci je praktická část provedena formou kvalitativního výzkumu, přičemž jako výzkumná metoda je použit strukturovaný rozhovor. Respondenti jsou vybráni z prostředí stacionáře a jedná se o dospělé osoby, kteří dochází denně.

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda pravidelným vzděláváním lze ovlivňovat úroveň finanční gramotnosti u mentálně postiženého jedince.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ JEDINCE

Vymezení pojmu jedinec - dospělý člověk s mentálním postižením a autismem v lehkém až středním stupni postižení.

Speciálně pedagogická disciplína, která se zabývá rozvojem, výchovou a vzděláváním osob s mentálním postižením se nazývá psychopedie.

Cílem psychopedie je dosažení maximálního stupně rozvoje osobnosti jedince s mentálním postižením a jeho integrace do společnosti (Pipeková, 2006, s. 269).

„Mentální postižení je stav charakterizovaný celkovým snížením intelektových schopností (schopnost myslet, učit se, přizpůsobovat se svému okolí), k němuž dochází v průběhu vývoje jedince. Jde o stav trvalý, který je buď vrozený nebo časně získaný (do 2 let života dítěte)“ (Pipeková, 2006, s. 269).

1.1 Příčiny vzniku a jednotlivé stupně mentálního postižení

Mentální postižení může vzniknout v období :

- Prenatálním (před narozením dítěte), především se jedná o infekci matky v těhotenství, její špatnou výživu, působení záření, toxických látek, úrazy matky
- perinatálním (v období porodu a bezprostředně po něm) – nedostatek kyslíku plodu, dlouhotrvající porod
- postnatálním (po porodu do 2 let věku dítěte) – infekce novorozeněte, záněty mozku, úrazy, špatná výživa (Pipeková, 2006, s. 271).

Dědičnost, vliv rodinného prostředí a nedostatek stimulace může být taktéž příčinou vzniku. Hloubku mentálního postižení je možno určit pomocí inteligenčního kvocientu, který vyjadřuje úroveň rozumových schopností.

„V naší zemi se ke klasifikaci mentálního postižení používá 10. revize mezinárodní statistické klasifikace nemocí (MKN-10, ICD-10) vydaná Světovou zdravotnickou organizací (SZO, WHO)“ (Pipeková, 2006, s. 271).

Rozlišujeme:

- lehkou mentální retardaci (IQ-69-50)
- středně těžkou mentální retardaci (IQ 49-35)

- těžkou mentální retardaci (IQ 34-20)
- hlubokou mentální retardaci (IQ 19 a níže) (Pipeková, 2006, s. 271).

Dle Slowíka však tato klasifikace : „*Musí být považována pouze za orientační vymezení stupňů mentálního postižení, stručné charakteristiky jednotlivých kategorií poměrně výstižně (přestože velice povrchním způsobem) popisují symptomy tohoto postižení – mimo jiné i v oblasti praktické komunikace těchto jedinců s okolím*“ (Slowík, 2010, s. 48).

U lehce mentálně postižených dětí do tří let věku bývá lehké opoždění nebo zpomalení psychomotorického vývoje. Malá slovní zásoba, opožděný vývoj v řeči. V období školní docházky se projevuje omezená schopnost logického myšlení, slabší paměť a může být porucha pohybové koordinace. Rozvoj sociálních dovedností je zpomalen, ale v sociálně nenáročném prostředí mohou být lidé s lehkým mentálním postižením zcela bez problémů. Vzdělávání probíhá dle odpovídajícího vzdělávacího programu nejčastěji v základní škole praktické a dále v jednoduchých učebních oborech na odborných učilištích (Pipeková, 2006, s. 271 – 272).

Slowík v obecné charakteristice úrovně lehce postižených jedinců uvádí, že tito jedinci většinou dosáhnou schopnosti užívat řeč účelně v každodenním životě, i když si mluvu osvojují opožděně. Mnozí mají i specifické problémy se čtením a psaním. Dále uvádí, že s těmito lehce postiženými osobami se obvykle dorozumíme bez větších problémů běžnou řečí, i když se vyjadřují jednoduše a ne vždy gramaticky správně. Velmi dobře zvládnou například hlasitě pozdravit na ulici, zdvořile se na něco zeptat i neznámé osoby (Slowík, 2010, s. 48).

1.2 Pracovní uplatnění osob s mentálním postižením

Práce dodává sebedůvěru, pocit potřebnosti a užitečnosti, vede k celkovému osobnímu uspokojení a splnění jedné ze základních potřeb člověka stojícího na vrcholu Maslowovy pyramidy hodnot – seberealizace.

Jednou z nejzávažnějších otázek týkající se osob s mentálním postižením je otázka jejich zaměstnávání.

Pracovní pozice pro osoby s mentálním postižením jsou většinou pomocného charakteru. Řada z nich převážně vychází z nabídky učebních oborů odborných učilišť určených pro absolventy zvláštních škol, respektive absolventy základních škol se sníženými

rozumovými schopnostmi. Některé pracovní pozice nevyžadují výuční list na odborném učilišti vůbec, ale předpokládají jen krátkodobý zácvik (Práce pro zdravotně postižené © 2011).

Při zaměstnání osoby s mentálním postižením je důležitá individuální úprava pracovního prostředí a dohled, individuální pracovní zácvik, dlouhodobá dopomoc a podpora. Při komunikaci v rámci pracovního procesu je nutné požadavky na práci mnohokrát slovně opakovat. Vysvětlování požadavků na pracovní výkon musí být jednoduché a především názorně předvedené a zaměstnancem opakované. Zaměstnance s lehkým či těžším stupněm mentálního postižení by měl vést zkušený a trpělivý pracovník (Práce pro zdravotně postižené © 2011).

Pro pracovní uplatnění osob s mentálním postižením existují také chráněné dílny nebo dílny zřízené ve stacionářích. Je zde poskytována zvýšená ochrana a režim práce je přizpůsoben celkovému zdravotnímu stavu pracujícího jedince (Pipeková, 2006, s. 294).

Mnohdy je při hledání zaměstnání nápomocen pracovní asistent – pracovník agentury podporovaného zaměstnávání.

„Posláním této služby je vyrovnávání příležitostí pro pracovní uplatnění lidí, kteří v důsledku zdravotního postižení mají ztížený přístup na otevřený trh práce, a v důsledku toho mohou být nebo jsou omezeni ve svém společenském uplatnění. V rámci podporovaného zaměstnávání je poskytována podpora rovněž zaměstnavatelům uživatelů služby“ (Podporované zaměstnávání © 2015).

Trénink pracovních dovedností probíhá přímo na místě a uživatel podporovaného zaměstnávání se vzdělává a přizpůsobuje přesně v tom, co od něj zaměstnavatel požaduje. Pracovní asistence, doprovázení, pomoc při jednání s úřady a poradenství jsou součástí služby (Pipeková, 2006, s. 295).

Kritéria práce v podporovaném zaměstnávání jsou:

- Pracovní místo je na otevřeném trhu práce
- Práce má stabilní charakter
- Velikost pracovního úvazku je přizpůsobena specifickým potřebám zaměstnance podporovaného zaměstnávání
- Druh práce odpovídá potřebám, dovednostem a možnostem zaměstnance podporovaného zaměstnávání

- Zaměstnanec podporovaného zaměstnávání pracuje za rovných pracovních podmínek, které odpovídají jeho potřebám i nárokům na vykonávání práce
- Jedná se o hodnotnou a smysluplnou práci
- Zaměstnanec podporovaného zaměstnávání má na pracovišti příležitost nejen k pracovnímu, ale i sociálnímu uplatnění (Mesada © 2011-2013).

1.3 Jedinec s autismem

Chování autistických jedinců je do jisté míry jedinečné a vzbuzuje ve svém okolí pozornost, údiv a někdy i úzkost či strach.

„Autismus je jednou z nejzávažnějších poruch dětského mentálního vývoje. Jedná se o vrozenou poruchu některých mozkových funkcí. Porucha vzniká na neurobiologickém podkladě. Důsledkem poruchy je, že dítě dobře nerozumí tomu, co vidí, slyší a prožívá. Duševní vývoj dítěte je kvůli tomuto handicapu narušen hlavně v oblasti komunikace, sociální interakce a představitosti. Autismus doprovází specifické vzorce chování“ (Autismus © 2007).

Čeho si mohou rodiče všimnout už v raném věku dítěte ?

- Nereaguje nebo málo reaguje na své jméno
- Vyjadřuje hlavně křikem a afektem, že něco chce
- Opožděný vývoj řeči
- Neukazuje na zajímavé předměty
- Nemává na rozloučenou
- Málo používá nebo chybí sociální úsměv (Pipeková, 2006, s. 325).

Autismus se u každého jedince může projevovat jinak a u každého jedince může mít jinou příčinu.

Nedá se hovořit pouze o jediné příčině autismu, spíše o souhře několika faktorů. Dítě se může narodit s tzv. dědičnou predispozicí k autismu. Jestliže se k této predispozici přidá i předčasné narození, dále pokud není dítě kojeno anebo je dítěti podána dávka antibiotik ihned po narození, může se riziko autismu zvýšit (Autismus © 2008-2015).

Pipeková uvádí, že pro vysvětlení příčin autistického chování ani odborná literatura nedává přesnou odpověď. Výskyt autismu záleží vždy na individualitě jedince a na celé řadě dalších faktorů. Jedna z příčin může být nedostatečný citový přístup ze strany rodičů. Dále uvádí i konkrétní onemocnění např. zarděnky v těhotenství matky nebo nedostatek kyslíku při narození může být příčinou vzniku autismu (Pipeková, 2006, s. 310).

1.4 Vzdělávání lidí s autismem

V České republice je žákům s poruchou autistického spektra garantováno vzdělávání v plném rozsahu od předškolního až po vysokoškolské vzdělávání s ohledem na jejich aktuální možnosti a závažnost jejich handicapu.

Vzdělání může probíhat několika způsoby :

- individuální integrací do všech stupňů běžných tříd
 - zařazením do specializovaných tříd pro žáky s poruchou autistického spektra (skupinovou integrací)
 - individuální integrací do školy zřízené pro žáky s jiným zdravotním postižením
 - jiným způsobem plnění povinné školní docházky – individuální vzdělávání
 - kombinací integrace a individuální práce s pedagogem mimo prostor třídy
- (Vzdělávání a autismus © 2015).

Součástí vzdělávání žáků s poruchou autistického spektra je přítomnost asistenta (pedagoga) na školách, který pomáhá žákovi se zvládnutím učiva a také je nápomocen při komunikaci se spolužáky a pedagogy.

Podporu a pomoc lidem s autistickým onemocněním je možné získat také v denních stacionářích pro dospělé, kde si prostřednictvím pracovních aktivit zvyšují možnosti společenského uplatnění. Pracovní náplň denních stacionářů vychází z individuálních potřeb jednotlivých klientů a působení na ně tak, aby byli schopni samostatného života a zapojili se postupně do běžné společnosti.

2 FINANČNÍ GRAMOTNOST

Vymezení pojmu finanční gramotnost - soubor znalostí a dovedností, které zabezpečí lidem s mentálním postižením a autismem základní orientaci v běžných činnostech spojených s penězi.

Lidé s mentálním postižením často neumí hospodařit s penězi, neorientují se v základních finančních produktech a někdy obtížně chápou jejich hodnotu.

Vzdělávání finanční gramotnosti je pro lidi s mentálním postižením velice důležité. Vzdelávání je možno uskutečňovat např. v denních stacionářích nebo v sociálních agenturách, kde se zaměřují zvláště na oblast principů hospodaření domácnosti, jak pracovat s osobním rozpočtem, na co si dát pozor, aby se nezadlužili, jak spočítat nákup různých potravin, kolik jim vrátí u pokladny, představení běžně používaných finančních produktů (Sociální agentura © 2003-2014).

2.1 Peníze a osobní rozpočet

Motto: *„Naučit se hospodařit s penězi znamená nějaké peníze mít“* Kurt Goetz.

Peníze můžeme milovat, hromadit, nenávidět, utrácet nebo respektovat, ale nemůžeme je nevnímat. Potřebujeme je, a proto bychom jim měli také rozumět. Peníze nás obklopují, doprovázejí a poznamenávají náš život.

„Rozumět penězům, být finančně gramotný, to znamená mít potřebné informace, umět s penězi zodpovědně nakládat, umět o nich přemýšlet, rozhodovat se, brát je vážně a zároveň si připomínat, že by neměly být našim cílem, ale prostředkem k jeho dosažení“ (Kašová, Istenčin, 2012, s. 15).

Člověk, který chce zlepšit svoji finanční situaci, musí začít o penězích přemýšlet zodpovědněji.

Prvním krokem, který by měl každý jedinec udělat, je vytvořit si vlastní rozpočet, vědět, kolik peněz v konkrétní dobu má. Rozpočet má dvě základní části – příjmy a výdaje. To znamená, kolik peněz ve skutečnosti člověk přijímá a kolik vydává. Díky rozpočtu získá člověk jasný přehled o své finanční situaci. Pokud jsou příjmy vyšší než výdaje, vzniká přebytek osobního rozpočtu, to znamená, že spoříme (tvoříme rezervy). Pokud jsou příjmy menší než výdaje, vzniká schodek – deficit osobního rozpočtu a to znamená, že se dostáváme do dluhů.

Rozpočty se dělí na krátkodobé – týdenní, čtrnáctidenní, měsíční a dlouhodobé – čtvrtletní, jednoleté a víceleté. Při vytváření rozpočtu je důležitá pravidelnost a pečlivost (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 17).

Vzdělávání lidí s mentálním postižením a autismem může probíhat na základě výuky tak, že se v rámci svých možností postupně seznamují s pojmy, co je rozpočet domácnosti, jak identifikovat příjmy a výdaje, jak rozlišit pravidelné a nepravidelné příjmy. Pomocí návodných otázek a kartiček s pojmy ANO – NE, se klienti učí přiřadit správný pojem. Otázky, které pedagog pokládá na základě výuky příjmů jsou následující:

- Patří do příjmů plat?
- Patří do příjmů důchod?
- Patří do příjmů sociální dávky?
- Patří do příjmů půjčky?
- Patří do příjmů platba za nákup?
- Dokážete vyjmenovat oblasti příjmů své rodiny?

Otázky pro výuku výdajů:

- Patří do výdajů nájemné?
- Patří do výdajů platba za elektřinu?
- Patří do výdajů nákup v obchodě?
- Patří do výdajů spoření?
- Patří do výdajů plat, mzda, výdělek?
- Dokážete vyjmenovat oblasti výdajů své rodiny?

Je potřeba vždy vycházet z diagnóz klientů a učivo přizpůsobit jejich hendikepu tím, že se například postupuje velmi pomalu ve výuce a vše se neustále opakuje. Pokud je nutné, tak zařadit i kompenzační pomůcky např. upravený počítač – zvětšené písmo a hlasový výstup. Tento způsob výuky nelze aplikovat plošně na jakoukoliv skupinu klientů. Důležitá je znalost anamnézy každého klienta, znalost metod výuky a erudice učitele. Vhodné je pracovat se skupinou klientů, kteří mají stejný hendikep (Arnoštová, Rathouská © 2015).

2.2 Orientace ve světě finančních nabídek a produktů

Samostatnou oblastí světa peněz jsou finanční produkty a služby. Rozdělujeme je na základní, spořicí, úvěrové a zajišťovací (Kašová, Istenčin, 2012, s. 12).

K základním finančním produktům patří běžný účet a slouží k bezhotovostnímu přijímání a odesílání peněz. K účtu je možné sjednat i platební kartu. Studentský účet nebo účet pro mladé nabízí stejné bankovní služby jako účet běžný, ale za lepších finančních podmínek. K orientaci ve finančních produktech patří i dovednost vyhledat správný informační zdroj, který nám poskytne potřebné vysvětlení.

„*Kdo šetří, má za tři*“ praví se ve známém přísloví. Dříve si lidé odkládali peníze pod matraci nebo do jiných skrýší. V dnešní moderní době existuje, ale mnoho možností, jak své peníze ukládat. Bankovní ústavy nabízejí k tomuto účelu vkladové účty – určené k vytvoření finanční rezervy na neočekávané situace, stavební spoření - na pořízení vlastního domu nebo bytu, penzijní připojištění – spoření na důchod (Petýrková, Chmelařová, 2011, s. 65).

Lidé s mentálním postižením jsou vedeni k tomu, že se postupně seznamují s problematikou, jak vést a spravovat své finance, jak hospodařit se penězi. Učí se navštěvovat bankovní ústavy, seznamují se s platební kartou. Získávají povědomí o možnostech, kam se obrátit v případě potřeby uzavření pojištění a spoření. Taktéž jsou vedeni k tomu, aby uměli vyhledávat různé finanční produkty na internetovém zdroji. Je velice dobré, pokud vždy mají při sobě důvěryhodnou osobu (rodiče, asistenti), kteří jsou schopni jim s těmito záležitostmi pomoci. Zde se nabízí možnost uplatnění sociálního pedagoga, který může působit v preventivní oblasti i při řešení již vzniklých problémů.

Nejen lidé s hendikepem, ale i ostatní zdraví lidé jsou vystaveni rizikům v podobě špatných investic. Mezi nejčastější chyby, kterých se lidé dopouštějí můžeme zařadit přečerpávání kreditní karty a uzavírání úvěrových smluv – zde hrozí nebezpečí, že dotyčný propadne do velkého zadlužení. Dále například nevhodným investováním - dopředu je potřeba si prověřit, zdali se investice vyplatí a je dobré se poradit s někým, kdo se ve finanční oblasti orientuje. I špatným pojištěním můžeme více ztratit než získat. Je vhodné se ptát, jestli je pojištění potřebné, a když ano, tak jaký typ je vhodný a jakou záležitost klient chce tímto pokrýt. V případě řešení bydlení formou hypotéky je vhodné navštívit více bankovních ústavů a zjistit veškeré podmínky, abychom zbytečně ve splátkách

nepřepláceli, protože se jedná o dlouhodobý úvazek, většinou do konce produktivního věku. Taktéž je vhodné si dát pozor na půjčky kamarádům a v rodině.

Domnívám se, že je velice přínosné a vhodné zařazování výuky s tematikou finanční gramotnosti již v předškolním věku v mateřských školách a také na základních školách ve formě různých her a následně pokračovat s výukou i na středních školách. Seznamovat studenty s riziky, které je mohou potkat například uzavřením smlouvy o kreditní kartě, jež nabízí mladistvým řada bankovních ústavů.

Banky nabízejí pro své finanční produkty podmínky vytvořené na základě potřeb „průměrného klienta“. Nikdo takový, ale neexistuje. Naše životní podmínky, plány a potřeby jsou velmi individuální. Finanční produkty bychom tedy měli vybírat se znalostí svých osobních možností a očekávání (Kašová, Istenčin, 2012, s. 12-13).

3 ROZVOJ DOVEDNOSTÍ LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Práce s lidmi s mentálním postižením, která vede k rozvíjení jejich dovedností, je velice náročná, ale za to velice naplňující. Pro tuto práci musí mít pedagog určité přirozené schopnosti, nadání, trpělivost a empatii. Neustálé rozvíjení dovedností u mentálně postižených lidí, opakování zažitých situací a následné propojení do praxe je nezastupitelné.

„Možnost využít k tomu vlastní zážitek člověka s mentálním postižením dokáže urychlit proces a významně zesílit výsledný pozitivní efekt takového učení“ (Solovská a kol., 2013, s. 17).

3.1 Komunikace lidí s mentálním postižením

Vše začíná u komunikace mezi lidmi. Dorozumění se s lidmi s mentálním postižením a autismem zdá se pro nás zdravé, jako velmi složitá záležitost. Zvláště, pokud je postižení spojeno ještě s další vadou.

„Mentální postižení nezasahuje pouze intelekt člověka, jak se řada lidí mylně domnívá, ale prostupuje celou osobnost. Schopnost komunikace je v tomto případě ovlivněna vždy, i když v závislosti na individuálních zvlátnostech samozřejmě různým způsobem a v rozdílné míře“ (Slowík, 2010, s. 47) .

Omezení v porozumění složitějším sdělením, malá slovní zásoba a vady výslovnosti jsou druhy postižení, které způsobují u člověka s mentálním postižením znevýhodnění v komunikaci.

O komunikaci můžeme také hovořit jako o vztahové, která vyžaduje sociální podmínky v sociální situaci a její pochopení. Abychom mohli mentálně postiženému člověku rozumět a podporovat jej, musíme být schopni s ním komunikovat a on musí být schopen naši komunikaci rozumět (Solovská a kol., 2013, s. 17).

Technik a metod podporující komunikaci je mnoho.

„Ovšem aby byly efektivní, musejí být postaveny na fungujících kognitivních (poznávacích) procesech. Proto by měl rozvoj komunikace člověka s mentálním postižením zahrnovat komplex situací a úkolů, které posilují jednotlivé poznávací procesy a zároveň je spojují v přehledné osobní zážitky a zkušenosti“ (Solovská a kol., 2013, s. 17).

Stupeň postižení u mentálně postiženého člověka je závislý na jeho IQ. Významná je též tzv. EQ (emoční inteligence).

„Úroveň IQ a EQ totiž může být u jednoho a téhož člověka poměrně rozdílná a zejména u osob s mentálním postižením tato rozdílnost někdy zřetelně vyniká. Zatímco IQ je víceméně vrozený (dispozičně vymezený) a v podstatě téměř neměnný faktor, emoční inteligence (EQ) lze v průběhu života aktivně zvyšovat učením a dalšími činnostmi směřujícími k osobnostně sociálnímu rozvoji člověka – tedy také přiměřenou interpersonální komunikaci“ (Slowík, 2010, s. 53).

Důležitou součástí při komunikaci s mentálně postiženým je, nechovat se k takovému člověku jako k méněcennému a nehovořit s ním jako s dítětem.

„Zejména projevy osob s mentálním postižením totiž bývají obvykle velmi spontánní a jejich záměry jsou zpravidla spíše pozitivní (snaha navázat kontakt, vyjádřit náklonnost)“ (Slowík, 2010, s. 56).

3.2 Nakupování, práce s penězi

Při cvičení nakupování s mentálně postiženými jde nejen o poznávání čísel, ale také o práci s penězi, rozpoznávání jednotlivých nominálů. Dále o určení a zařazení různého druhu zboží do příslušného obchodu.

„Nácvik nakupování a situací, které s nakupováním souvisejí není tak abstraktní jako např. práce s časem a prostorem, ale za to je komplexnější a vyžaduje víc propojování v logických souvislostech. I v tomto případě platí, že se lidé s mentálním postižením potřebují cvičně setkávat s tématem nakupování v různých situacích, v různém prostředí, podmínkách tak, aby se poznatky a parciální zkušenosti, které mají, spojily prostřednictvím zážitků a dostaly se tak lépe do povědomí a paměti člověka s mentálním postižením“ (Solovská a kol., 2013, s. 83).

Zpočátku pracujeme s obecnými názvy obchodů (potravin, drogerie, obuv). Nápomocny nám mohou být vystřižené obrázky různého zboží, které budou klienti přiřazovat k jednotlivým obchodům, čímž si budou rozvíjet schopnost rozlišit jednotlivé obchody a sortiment, který se v nich prodává. Obrázky můžeme postupně obměňovat a stejně tak i další výběr obchodů. Pomocí této aktivity se klient může seznámit také orientačně s cenami jednotlivých výrobků a vytvoří si základní představu o hodnotě peněz.

Pomocí obrázků např. s potravinami, které klient nejčastěji používá, určujeme cenu. Nejprve vybíráme zboží za drobné mince a posléze i dražší předměty. Můžeme si taktéž sestavit nákupní seznam (např. z nalepených obrázků), podle kterého budeme zboží nakupovat. Klient tímto získá bližší představu, co budeme v obchodě nakupovat (Solovská a kol., 2013, s. 84-86).

Při práci s penězi klient porozumí významu peněz a naučí se rozlišovat mince a bankovky podle jejich vzhledu. Tříděním např. mincí podle nominálu si utvrdí jednotlivé hodnoty mincí a postupně bude rozeznávat jejich hodnotu a vnímat jejich odlišnost.

Nácvik nakupování je vhodné nejdříve uskutečnit v bezpečném prostředí učebny. Můžeme klienty také seznámit s používáním kalkulačky, kdy si klient sečte cenu potravin a bude schopen určit, kolik mu má být vráceno. Posléze může nakupování probíhat přímo v reálu např. v blízké prodejně stacionáře nebo v klientově bydlení. Nakoupíme zpočátku jednu věc, klient nás přitom pozoruje, včetně placení u pokladny, komunikace s prodávčem a pozdravu u vchodu. Po té může klient zkoušet nakupovat sám, ale stále za naší asistence. Obchody je vhodné střídát, aby klient vyzkoušel i další změny a nenavykl pouze jednomu naučenému příkladu (Solovská a kol., 2013, s. 88).

Je vhodné také zařadit do výuky návštěvu bankovního ústavu a pojišťovny k získání dalšího klientova rozhledu ve finanční gramotnosti.

3.3 Rozvoj logického myšlení

Jedním z charakteristických projevů mentálního postižení je neschopnost dospět ve vývoji do stadia logického myšlení, tedy usuzování v souvislostech. Zdá se proto nelogické rozvíjet a trénovat tuto oblast.

Solovská však uvádí, že: *„Rozvoj logického myšlení u lidí s mentálním postižením probíhat musí, ale za přizpůsobených, individuálně specifických podmínek. Základem je práce se vztahy mezi konkrétními reálnými věcmi, jevy, zážitky, propojení konkrétních situací a poznávání důležitých společných znaků těchto situací. Logika vzájemných vztahů pak vzniká jako důsledek spojení osobní zkušenosti a mnohonásobného opakování“* (Solovská a kol., 2013, s. 36).

Nácvik logického myšlení můžeme uskutečnit pomocí her s čísly, kde klient bude spojovat slyšená čísla s viděnými čísly. V případě, že není schopen číslo rozeznat podle slovního

pokynu, pomáháme mu tím, že číslici nakreslíme a klient potom hledá kartičku se stejným tvarem. Je možné také provádět sestavování číselných řad od 1-9, kde si klienti procvičí schopnost porovnávat číslíčky a určovat, které z čísel je menší a které větší.

V případě logického úsudku jsme si všimli, že klientům nečiní potíže vykonat úkon, který je potřeba ke splnění nějakého úkolu. Problémy však činí uvědomit si sled jednotlivých dílčích úkonů, které vedou k požadovanému výsledku. Obvykle nevědí čím začít a co budou k činnosti potřebovat. Proto je důležité tyto úkony neustále cvičit a opakovat (Solovská a kol., 2013, s. 49).

Dle Phillipse si však pouze s logikou nevystačíme, protože: *„Logika je dobrá strategie myšlení, ale není to jediný cíl. K dobrému myšlení je potřebná kombinace logiky, kreativity a intuice. K osvojení jakéhokoliv typu myšlení je také pozitivní vyladění. Když se cítíme dobře, tak se lépe soustředíme a máme lepší výkony“* (Phillips, 2012, s. 7).

Vhodným doplněním rozvíjení logického myšlení může být také hraní různých stolních her, např. „Člověče nezlob se“, pexeso, řešení různých skládaček např. puzzle, kde si klienti cvičí představivost a jaký tvar se hodí k jakému. Mohou být nápomocny také různé stavebnice a jednoduché slovní, obrázkové a číselné hlavolamy, které rozvíjí nejen logické uvažování, soustředění, pozornost, paměť, ale i postřeh či poznávací schopnosti.

4 PŘEDMĚT SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY

Při vymezení předmětu zájmu a tedy obsahu oboru se všichni autoři, kteří se zabývali a zabývají sociální pedagogikou shodují v pojetí, že: „*sociální pedagogika je teorií o pomoci, je specializovanou, aplikovanou disciplínou, v níž jsou pedagogické postupy využívány v situacích, kde běžné způsoby ovlivňování psychosociálního vývoje selhávají a kde je výchovné působení provázáno problémy*“ (Kraus, 2013, s. 105).

Sociální pedagogika má transdisciplinární povahu. Má blízko především k vědním oborům jako je sociologie, ale také k právu, psychologii, pedagogice, filozofii .

„*Zcela specifický vztah se formuje mezi sociální a speciální pedagogikou. Především dnes, kdy je celá tato oblast poznamenána snahou o integraci postižených do života ostatních, vyvstává řada problémů sociálně pedagogického rázu (ovlivňování vztahů a celého prostředí) jak na straně člověka s postižením, tak u skupiny (např. školní třídy), do níž je jedinec integrován*“ (Kraus, 2008, s. 55-56).

4.1 Pomáhání a dobrovolnická činnost

Pomáhání vychází z altruistických potřeb člověka. Jeho základem je nezištná láska k bližnímu bez nároku na odměnu.

Bakošová vychází ve své publikaci *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* při úvahách o cílech sociální pedagogiky právě z kategorie pomoci. Sociální pedagogika je v tomto pojetí pedagogikou pozitivní, jejímž cílem je poskytovat pomoc dětem, mládeži i dospělým v různých typech prostředích (Kraus, 2008, s. 135).

Sociální pedagogika se začíná u problémů a dále Bakošová uvádí, že: „*Jej existenciu si vyžiadal život upozorňujúci na absenciu výchovy vo všetkých oblastiach spoločenského, kultúrneho a ekologického systému i v individuálnej rovine sebapoznávania*“ (Bakošová, 2008, s. 58).

Za situace pomoci považujeme různé životní situace v průběhu socializace, období, kdy rodina a škola neplní svoji funkci (Bakošová, 2008, s. 58).

Kraus například uvádí tyto situace, v nichž člověk potřebuje pomoc. Dělí se na běžné a specifické. V běžných životních situacích si jedinec nedokáže z různých důvodů zajistit podmínky pro život. Jedná se o děti z dysfunkčních rodin, lidi s nižší mentální úrovní nebo

lidi s ohrožením osobnostního rozvoje. U specifických životních situací se jedná o tzv. náročné či krizové situace, kdy již jedinec není schopen sám překonat a vnitřní či vnější zátěž zvládnout pomocí vlastní strategie (Kraus, 2008, s. 136-142).

Jak poskytujeme pomoc prostřednictvím sociální pedagogiky popisuje Bakošová takto:

- „*Poznáváním osobnosti, jej výchovy, vztahov, súvislostí, komunikácie*
- *Analýzou problému z hľadiska príslušnosti k systému, vlastnostiam, vztahom*
- *Ponukou iných vztahov“* (Bakošová, 2008, s. 58).

A taktéž uvádí : „*Dôležitou súčasťou pri poskytovaní pomoci, je presvedčiť človeka, že zodpovednosť za svoj život nesie sám“* (Bakošová, 2008, s. 58).

Fenomén pomoci je také těsně spjat s dobrovolnictvím.

„*Dobrovolník je člověk, který bez nároků na finanční odměnu poskytuje svůj čas, energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti“* (Kraus, 2008, s. 138) .

Motivací pro dobrovolníky je pocit z dobře vykonané práce, užitečnost, seberealizace, potřeba poznávání nových lidí, možnost získávání nových zkušeností a popřípadě i nových pracovních příležitostí. Taktéž smysluplné trávení volného času, rozšíření obzorů a nových zkušeností a praxe.

Náplň práce dobrovolníka ve stacionáři spočívá v :

- pomoci při realizaci volnočasových aktivit pro klienty
- neformální a přátelské komunikaci s klienty
- stimulaci a aktivizaci klientů
- pomoci při práci s klienty v různě zaměřených dílnách
- výuce práce na počítači - psaní mailů, hledání hudby (Dobrovolnictví © 2016).

Zaměření jednotlivých pracovních dílen vychází z materiálů, se kterými se v dílně pracuje. V keramické dílně vytváří klienti za pomoci vedoucího skupiny různé výrobky z keramické hlíny. V košíkárně klienti zhotovují košíky různých velikostí. V dřevodílně se klienti seznamují s opracováním dřeva a výrobou rozmanitých předmětů z této suroviny. V textilní dílně se klienti učí pracovat s různými látkami, přízemi i bavlnkami. Kovodílna je určena pro vytváření nejen výrobků z korálků, ale také z různých materiálů pro výrobu papírových bločků a kovových ozdob. Výrobky, které klienti vytváří v těchto dílnách představuje stacionář na kulturních akcích, výstavách, módních přehlídkách, jarmarcích,

vánočních a velikonočních trzích. Mezi činnosti, které jsou zaměřeny na sportovní vyžití, pořádané stacionářem během roku, patří mimo jiné i olympiády v letních měsících, konané pro klienty v prostorách zahrady stacionáře. Obrázek č.1 je vytvořen klienty stacionáře a znázorňuje olympijské kruhy. Jedná se o pozvánku na Olympijskou zahradní slavnost, která se konala na zahradě stacionáře.

Obrázek č.1 Olympijské kruhy

Zdroj: Effeta-denní stacionář © 2016

4.2 Sociální pedagog a jeho místo v systému vzdělávání

Profese sociálního pedagoga v katalogu prací stále chybí. Tam, kde by měl najít uplatnění, jsou zařazení pracovníci na pozici vychovatele.

„P. Klíma charakterizuje sociálního pedagoga jako specializovaného odborníka vybaveného teoreticky, prakticky a koncepčně pro záměrné působení na osoby a sociální skupiny především tam, kde se životní způsob a praxe těchto jednotlivců či sociálních skupin vyznačuje destruktivním či nekreativním způsobem uspokojování potřeb a utváření vlastní identity“ (Kraus, 2008, s. 198).

Absolventi oboru sociální pedagogiky mají nezbytný všeobecný přehled v základních vědních oborech a dění ve společnosti a jsou schopni respektovat nová paradigmatata společenských věd. Podporují příležitosti k tomu, aby jedinci i sociální skupiny dokázali používat své vlastní síly a schopnosti při řešení problémů (Plšková, 2012, s. 8).

Možnosti uplatnění sociálního pedagoga jsou v rezortu školství (družiny, domovy mládeže, střediska volného času, metodik prevence), v resortu spravedlnosti (vychovatelé v nápravných zařízeních, věznicích), v rezortu práce a sociálních věcí (sociální asistenti, v ústavu sociální péče), v resortu vnitra (utečenecké tábory), v oblasti církevních, neziskových organizací (humanitární a charitativní instituce, střediska křesťanské pomoci (Kraus, 2008, s. 205).

Bakošová doporučuje důležitost zařazení profese sociálního pedagoga v základních i středních školách, protože mnozí učitelé vykonávají činnost výchovných poradců nebo koordinátorů prevence na úkor svého pedagogického závazku a jsou vyčerpaní svými vysokými úvazky (Bakošová, 2008, s. 196).

Ve škole je důležité otevřít prostor pro sociální pedagogiku a to na základě výchovného a preventivního působení. Úloha učitele je vést děti ke zdravému životnímu stylu prostřednictvím cílené výchovy. Učitel působí nejen tím, jaké poznatky předává, ale i tím, jak se chová. Měl by být pro své žáky příkladem a být aktivně zapojen v prevenci (Procházka, 2012, s. 128 – 129).

„Sociální pedagog jako dostatečně vzdělaný (vysokoškolské vzdělání) a speciálně připravený pracovník, může pro práci v oblasti primární prevence přinést řadu efektů“ (Procházka, 2012, s. 130).

Činnost sociálního pedagoga ve škole je postavena na práci s dětmi a mládeží, práci s učiteli a práci s rodiči. Přičemž při práci s dětmi a mládeží se jedná např. o působení v oblasti prevence sociálně – patologických jevů, práce s nadanými a talentovanými dětmi, řešení pedagogických situací, práce s dětmi ze sociálně znevýhodněného rodinného prostředí, práce s romskými dětmi (Bakošová, 2008, s. 197).

„Sociální pedagog v rámci institucí primárního a sekundárního vzdělávání splňuje předpoklady pro:

- *učitele předmětů sociální edukace a sociální výchovy,*
- *výchovného poradce,*
- *poradce pro sociální prevenci,*
- *poradce pro management a volbu povolání,*
- *koordinátora spolupráce s rodinami a institucemi sociálně-právní ochrany dětí“*
(Plšková, 2012, s. 8).

4.3 Činnost sociálního pedagoga ve stacionáři

Úloha sociálního pedagoga ve finanční gramotnosti mentálně postiženého jedince může spočívat v sestavování individuálních plánů klientů, založených na cvičení jednotlivých úkonů s čísly, poznávání nominálů peněz, nácviku nakupování formou hry včetně seznámení, kolik stojí různé potraviny a jak si spočítat, kolik peněz klientovi v obchodě vrátí.

Naučené dovednosti si mohou klienti v rámci praktického nácviku zkusit přímo v reálném prostředí kavárny Anděl, která provozuje tuto činnost na základě sociální rehabilitace. Na obrázku č. 2 je znázorněno pozvání na znovuotevření kavárny, která má motivující prostředí pro práci s mentálně postiženými klienty, ale i pro zdravé jedince. Jedná se o tréninkové pracoviště sociální služby Diecézní charity. Probíhá zde cvičení dovedností jednak v oblasti přípravy pokrmů a nápojů, obsluhy zákazníků a dále v oblasti finanční gramotnosti, kolik peněz zákazníkovi mají obsluhující vrátit. Klientům je zde poskytnut vstřícný a bezpečný prostor pro získání sociálních, komunikačních a pracovních kompetencí, které jim umožní překonávat každodenní reálné situace a zvýší jejich uplatnitelnost na trhu práce (Sociální rehabilitace © 2016).

Obrázek č. 2 Kavárna Anděl

*Dovolujeme si Vás pozvat na slavnostní otevření kavárny,
kde dát si kávu může znamenat dobrý skutek:*

Kavárna Anděl, Gorkého 34

Pátek, 13. března

19:00 Divadlo Bez Pravidel, Kabaret Sauvignon;
divadlo i hudba

Pondělí, 16. března

15:30 představení konceptu kavárny
19:00 Divadlo Hysterie: Tak trochu Bajaja
21:00 kapela Banana Raincoat a hosté

*Drobné změny či posuny programu jsou možné, aktuální
program najdete na kavarna-andel.cz. Těšíme se, těšte se též!*

partner:

**DIECÉZNÍ CHARITA
BRNO**

*Kavárna je tréninkovým pracovištěm služby Diecézní charity Brno,
Sociální rehabilitace – Kavárna Anděl pro lidi s lehkým mentálním postižením.*

Zdroj: Sociální rehabilitace © 2016

Působení sociálního pedagoga u mentálně postižených jedince ve stacionáři se dá rozvinout různými směry. Například ve spolupráci s rodiči a opatrovníky klientů v rámci hledání vhodných možností uplatnění v pracovním procesu – pomoc při vytváření životopisu a motivačního dopisu, nasměrování, kam se obrátit v případě problémů se sociálními dávkami, doporučení, kde hledat pomoc, v případě právních problémů. Sociální pedagog se může také věnovat klientům v rámci práce s osobním rozpočtem, hospodaření s penězi a v otázkách spočívajících v problematice nezadlužení se. Dále v doporučení na jakou instituci se obrátit v případě sjednání různého typu pojištění, obsluhy svého bankovního účtu. Domnívám se, že i v oblasti prevence je taktéž místo pro působení sociálního pedagoga a neméně i při řešení již vzniklých problémů u klientů v oblasti financí. Výše uvedená práce s mentálně postiženými klienty mě namotivovala k provedení pedagogického výzkumu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

V pedagogice se v současnosti uplatňují dva typy pedagogických výzkumů – kvantitativně a kvalitativně orientované.

Filozofickým základem klasických kvantitativně orientovaných pedagogických výzkumů je pozitivismus, z něhož plyne přesvědčení o existenci jedné objektivní reality, která není závislá na našich citech a postojích. Výzkumy vycházející z fenomenologie jsou označovány jako výzkumy kvalitativně orientované, které připouštějí existenci více realit (Chráska, 2007, s. 32).

5.1 Cíl a metody výzkumu

Cíl výzkumu: Zjistit vliv finanční gramotnosti u mentálně postiženého jedince.

Hlavní výzkumná otázka: Co ovlivňuje finanční gramotnost mentálně postiženého jedince?

Dílčí výzkumná otázka: Jakým způsobem lze ovlivnit finanční gramotnost mentálně postiženého jedince?

Metody výzkumu

Praktická část je založena na kvalitativním výzkumu. Kvalitativní výzkum je dle Creswella: „*Proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumaného daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách*“ (Hendl, 2005, s. 50).

Jako nejvhodnější pro zvolený výzkum byla vybrána metoda sběru dat polostrukturovaný rozhovor, neboť touto metodou získáváme informace o názorech, postojích a záměrech respondenta a zjišťujeme, jak rozumí určité situaci či jevu. Tazatel se drží předem připravených otázek, avšak průběžně reaguje na podněty, které přicházejí ze strany respondenta (Skutil, 2011, s. 89-91).

Výzkumná metoda sběru dat byla vybrána záměrně, protože je uskutečněna v prostředí učebny, které je respondentům známé, cítí se zde uvolněně a probíhá za podmínek, na které jsou vzhledem ke svým hendikepům zvyklí. Rozhovory s respondenty byly pořádné během výuky s programem zaměřeným na oblast finanční gramotnosti. Ukázka transkripce rozhovoru je uvedena v příloze PI.

Pro výzkum bylo připraveno několik základních otázek, které jsem před provedením výzkumu konzultovala s pedagogem - vedoucím skupiny. Vzhledem k náročnosti tématu a s ohledem na hendikepy respondentů jsou otázky zaměřené na rodinný rozpočet a početní operace odčítání pomocí kalkulačky vypuštěny. Základní otázky jsou doplňovány otázkami dle vzniklé situace.

Zpočátku jsem se seznamovala s prostředím jednotlivých učeben na základě nezávazného pozorování. Všimla jsem si, jak se k sobě klienti ve skupině chovají, jaké mají k sobě vztahy, jakým způsobem se dorozumívají, jak respektují příkazy vedoucího dílny. Dále jak pracují s různým materiálem, jestli rozumí zadané práci a jak často se unaví při pracovní činnosti.

5.2 Výběr respondentů

Respondenti byli vybráni z prostředí stacionáře. Jedná se o klienty, kteří navštěvují stacionář denně v rámci pracovní terapie. Jsou to dospělé osoby, tři muži a jedna žena s různým typem hendikepu (lehké mentální postižení, porucha autistického spektra, Downův syndrom), jejichž věk se pohybuje v rozmezí do 30 let. Jména respondentů jsou pro účely výzkumu změněna. Do osobních karet klientů, které obsahují citlivá data ohledně onemocnění klientů včetně osobních údajů, mi nebylo umožněno nahlédnout. Rozhovory s respondenty byly pořízeny během výuky s programem zaměřeným na oblast finanční gramotnosti se souhlasem vedoucího skupiny.

Seznam respondentů:

1. Martin (I), bydlí v prostředí chráněného bydlení, do stacionáře dojíždí v doprovodu asistenta
2. Nikola (II), bydlí v prostředí domova s rodiči, do stacionáře dojíždí bez doprovodu
3. Tomáš (III), bydlí v prostředí chráněného bydlení, do stacionáře dojíždí v doprovodu asistenta
4. Eduard (IV), bydlí v prostředí chráněného bydlení, do stacionáře dojíždí v doprovodu asistenta

5.3 Analýza a interpretace dat

Analýza dat získaných výzkumem je realizována formou otevřeného kódování.

„Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje“ (Švaříček, 2007, s. 211).

Ukázka provedení otevřeného kódování je zobrazena v příloze P II.

Tabulka č. 1 Proces tvorby kategorií

Pojmy (Fragmenty)	Nejvýznamnější pojmy (Indikátory)	Kategorie
Nachystám si tašku [III/6] Jedu autobusem sama [II/10] Na snídani chystám hrnky [I/11] Obleču oblečení [I/9]	Dokážu sám něco	Soběstačnost
Protože tady mám [I/20] kamarády Všechny je znám [I/21] Pomáhám Frantovi [I/16]	Ochota pomáhat si Cítí se zde dobře	Vztahy ve skupině
Baví mě stát jako prodavač [I/26] Sčítání mě baví [III/16] Vybarvování kartiček s potravinami [II/26] Chystám košíky na nákup [II/24] Dám si do košíku banány, rohlík a džus [I/43]	Škola hrou Zájem o činnost Hra na obchod Pojmenování potravin	Nakupování

<p>Nedokážu to sečíst [I/51] Rozdělím to podle čísla [II/40] Umím počítat s kalkulačkou [III/28] Nalepím cenu na ovoce [II/30] Tohle je stovka [III/30] Neumím je pojmenovat [IV/35]</p>	<p>Početní úkony Třídít mince podle nominálu Přiřadit cenu na potraviny</p>	<p>Základy finanční gramotnosti</p>
<p>Aby mi zbyly peníze [I/57] Založil jsem účet [I/61] Byli jsme něco vyřizovat v bance [III/39] Vkládala jsem peníze [II/47]</p>	<p>Povědomí o bance</p>	<p>Hospodaření s penězi</p>
<p>Pomůže mi asistent [I/68] S mamkou jsme šly a ukládaly peníze [II/51] Když jdeme na úřad [II/53]</p>	<p>Řešení situací Nejsem v tom sám</p>	<p>Pomoc blízkých</p>

Zdroj: vlastní

Na základě prepisů rozhovorů a proběhlých analýz je vytvořeno šest následujících nejvýznamnějších kategorií:

1. soběstačnost
2. vztahy ve skupině
3. nakupování
4. základy finanční gramotnosti
5. hospodaření s penězi
6. pomoc blízkých

Interpretace dat

K interpretaci výsledků rozhovorů je zvolena technika vyložení karet. Názvy jednotlivých kategorií se stávají názvy jednotlivých kapitol (Švaříček, 2007, s. 227).

Technika vyložení karet je: „*Tou nejjednodušší nástavbou nad otevřené kódování, jakou si lze představit. Jde zkrátka o to, že výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů, kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce či linky a na základě tohoto uspořádání sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií*“ (Švaříček, 2007, s. 226).

1) Kategorie – Soběstačnost

Soběstačnost se projevuje u respondentů ráno při oblékání a chystání snídaně. Martin, Tomáš a Eduard se každé ráno chystají v chráněném bydlení. Snaží se chystat své věci sami a oblékání také zvládají sami. Jsou vedeni k tomu, že se zapojují i při přípravě snídaně. Do stacionáře dojíždí za doprovodu asistenta z chráněného bydlení. Martin: „*No obleču oblečení a jdu chystat. [I/9] Hrnky na snídani chystám já*“. [I/11] Tomáš: „*Ráno vstanu, nachystám si svoji tašku a jdeme.[III/6] Obleču se sám*“. [III/8] Eduard: „*No vstanu, musím se obléct. [IV/6] Obleču se. [IV/8] No, chystám příbory na stůl*“. [IV/12] Nikola se ráno chystá v prostředí domova za pomoci matky a do stacionáře dojíždí sama autobusem. Nikola: „*Hm, no ráno vstanu, no s mamkou chystáme věci, pak se asi obleču. [II/6] No a jedu autobusem sama*“. [II/10]

2) Kategorie – Vztahy ve skupině

Je důležité, že se klienti na každodenní pracovní terapii těší. Významným faktorem jsou dobré vztahy ve skupině, které je potřeba neustále mezi klienty utužovat. Martin v souvislosti s touto otázkou odpovídá: „*Protože tady mám kamarády. [I/20] A všechny znám (úsměv)*“. [I/21] Nikola odpovídá: „*No, baví mě, hm to tady, všechny znám, no. [II/14] Pomáhám Frantovi, když chce něco podat*“. [II/16] Eduard: „*Že to tady znám, všechny znám*“. [IV/18] Dobré kamarádské vztahy mezi klienty a snahu vzájemně si pomoci mohou potvrdit i z mého prvotního nezávazného pohybování se v prostředí stacionáře.

3) Kategorie – Nakupování

Cvičení činnosti nakupování se uskutečňuje v prostředí učebny „hrou na obchod“. Přípravu pomůcek provádí klienti. Jedná se o vytvoření a vybarvování různých kartiček se zbožím

(potravin, ovoce, pečivo, drogerie). Martin: „*Vybarvuju kartičky s potravinami*“. [I/38]
Nikola: „*Chystám, ty košíky na nákup*“. [II/22] Eduard: „*Malování ovoce*“. [IV/26]

Již tato přípravná činnost je velice důležitá pro klienty k uvědomění si, jaké zboží se v obchodě nachází a dokázat je pojmenovat. Martin vyjmenuje, jaké potraviny má v nákupním košíku: „*Banány a rohlíky, jo a džus*“. [I/43] Nikola říká, že má v košíku: „*Mléko a rohlíky a kávu, tu mám nejradši (úsměv)*“. [II/30] Tomáš: „*Čokoládu, pomeranče aaa chleba*“. [III/26] Eduard: „*Kávu a rohlíky*“. [IV/28]

Klienti si také přímo hrají úlohu zákazníka i prodávče a baví je to, jak vypovídá Martin: „*A jo, tak to mě baví. Stát jako prodávč*“. [I/26] Nikolu baví: „*Nakupovat jako v obchodě*“. [II/20] Tomáš: „*No, asi sčítání mě baví.*“ [III/16] Eduard: „*Co mě baví?, no všechno (úsměv)*“. [IV/20]. Klienti jsou nenásilně vtaženi formou hry do děje. V případě role prodávče si cvičí, že jednotlivé potraviny se snaží v nákupním košíku sečíst. V roli zákazníka vybírají a nakupují potraviny a zboží, potřebné dle seznamu, který mají přiložené v písemné formě, ale ve formě obrázků.

4) Kategorie – Základy finanční gramotnosti

Tato kategorie vyplývá z činností, ve kterých se klienti zdokonalují v rámci výuky zaměřené na finanční gramotnost. Jedná se o následující činnosti - přiřazování cen k jednotlivým potravinám, sčítání cen potravin v košíku za pomoci kalkulačky a rozpoznávání nominálů peněz. Všichni respondenti si s prvním úkolem poradí dobře a označí cenou potraviny, které mají v nákupním košíku. Získávají tak povědomí o různých výších cen. Nikola vypovídá: „*Nalepím cenu na ovoce*“. [II/33]

Při sčítání cen zboží v nákupním košíku za pomoci kalkulačky si velmi dobře vede Tomáš, který odpovídá: „*No, to mě baví, umím s kalkulačkou*“. [III/28] S početní operací sčítání na kalkulačce mají problémy Eduard: „*Asi nevím*“. [IV/40] Ani Martin nedokáže sečíst a odpovídá: „*Tady mám kalkulačku. Nedokážu to sečíst*“. [I/51] Nikola zpočátku odpovídá: „*No, nevím přesně*“ (krčí rameny). [II/35] S pomocí vedoucího skupiny Nikola potraviny na kalkulačce sečte.

K výuce zaměřené na finanční gramotnost patří také rozpoznávání jednotlivých nominálů drobných peněz a následné roztřídění a také rozpoznání papírové stokoruny. Martin i Tomáš si s tříděním peněz poradí dobře. Nikola odpovídá: „*Asi jo, roztřídím to podle čísla*“. [II/40] Eduard nedokáže správně pojmenovat všechny mince. Odpovídá: „*Jedna, tři, nevím. Neumím to pojmenovat*“. [IV/35] Při rozpoznávání papírové stokoruny Nikola

správně vybrala, ale odpověděla: „*Ano, tady, ale nevím, co to je*“. [II/45] Tomáš správně vybírá stokorunu se slovy: „*Tohle je stovka*“. [III/37] Eduard neumí poznat papírovou bankovku: „*Nevím, ne*“. [IV/38]

5) Kategorie - Hospodaření s penězi

Otázka hospodaření s penězi je sama o sobě složitá záležitost. Klienti jsou ve výuce seznamováni s tímto pojmem v odlehčené formě tak, že se snaží pochopit základní pojmy:

- peníze - rozeznávání peněz dle nominálů u mincí a papírové stokoruny,
- ukládání peněz v bance - klienti získávají povědomí o tom, kde se ukládají peníze,
- založení bankovního účtu - nabízí možnosti uložení peněz na bankovní účet,
- půjčování peněz - upozorňuje klienty na rizika spojená se zadlužením.

Jedná se o časově náročné činnosti na pochopení. Martin tuto problematiku chápe takto:

„*No, aby mi zbyly peníze. [I/57] Založil jsem účet v bance. S Ondrou (s asistentem)*“.

[I/61] Nikola: „*No, peníze vkládala jsem. [II/47] S mamkou jsme šly a ukládaly peníze*“.

[II/51] Tomáš chápe hospodaření s penězi takto: „*Nevím, nevím. No asi něco s penězi?*

Jojo myslím, že s penězi“. [III/37] Eduard odpovídá: „*Asi nevím. [IV/40] Asi s penězi něco. [IV/42] Vzít je a dát je někam*“. [IV/44]

6) Kategorie – Pomoc blízkých

Na kategorii hospodaření s penězi navazuje kategorie pomoci blízkých a to v souvislosti s poskytnutím rady klientům ve finančních záležitostech. Jedná se o radu a pomoc, pokud si chtějí vyřídit záležitosti v bance, na úřadě nebo v pojišťovně. Martinovi v těchto záležitostech pomáhá asistent v prostředí chráněného bydlení a Martin takto odpovídá:

„*Hmm, no asi, pomáhá mi asistent Ondra. [I/68] Založil jsem s Ondrou*“.

[I/61] Tomášovi není nápomocen nikdo, když si neví rady s finančními záležitostmi.

Eduardovi také nepomáhá nikdo, jeho odpověď je: „*Ne, nevím, myslím, že nikdo*“. [IV/46]

Nikola bydlí v prostředí domova s matkou a tak jí je nápomocna ona, Nikola vypovídá:

„*S mamkou jsme šly a ukládaly peníze. [II/51] No, asi se všim, nevím. Když jdeme na úřad a tak*“. [II/53]

5.4 Diskuse

Po prostudování všech údajů získaných výzkumem směřuji k odpovědím na hlavní výzkumnou otázku a dílčí výzkumnou otázku.

Pravidelné vzdělávání ve finanční oblasti, opakování a neustálé cvičení se v naučených činnostech je odpovědí na hlavní výzkumnou otázku - co ovlivňuje finanční gramotnost mentálně postiženého jedince.

Nácvik nakupování a situací, které s nakupováním souvisejí ve známém prostředí, rozpoznávání jednotlivých nominálů peněz, přiřazování cen k jednotlivým druhům potravin, početní operace sčítání na kalkulačce, problematika hospodaření s penězi (seznámení se s bankovním účtem, pojištěním, rizikem půjček) jsou činnosti, které jsou odpovědí na vedlejší výzkumnou otázku - jakým způsobem lze ovlivnit finanční gramotnost mentálně postiženého jedince.

Jak vyplývá z výzkumu v odpovědích kategorie základů finanční gramotnosti – početní operace s kalkulačkou - respondenti nezvládají kalkulačku používat. Zde je důležité, jak je již výše zmíněno, neustálé opakování naučené činnosti. V kategorii - pomoc blízkých z výsledků výzkumu plyne, že se respondenti ve dvou případech nemají na koho obrátit v případech řešení finančních záležitostí.

V literatuře Solovská popisuje, že se lidé s mentálním postižením potřebují cvičně setkávat s tématem nakupování v různých situacích, v různém prostředí tak, aby se poznatky, které mají, spojily prostřednictvím zážitků a dostaly se tak lépe do povědomí a paměti. Z výzkumu vyplývá, že při návštěvě reálného obchodu s potravinami se respondenti neorientují v prostředí obchodu a neumí vybrat, co potřebují nakoupit. Lepších výsledků je dosahováno v situacích, kdy se vedoucí skupiny v reálném obchodě postupně může věnovat každému klientu zvlášť, což je však časově velice náročné.

Kategorie hospodaření s penězi je velice obsáhlou a náročnou problematikou. Jak vyplývá z výsledků výzkumu, respondenti této oblasti málo rozumějí. V literatuře Arnoštová a Rathouská popisují, že je potřebné vždy vycházet z diagnóz klientů a učivo přizpůsobit jejich hendikepu tak, že postupuje ve výuce velmi pomalu. Dále uvádí důležitost znát anamnézu každého klienta, znalost metod výuky a erudice učitele. Vhodné je pracovat se skupinou klientů, kteří mají stejný hendikep. Vzhledem k těmto obsáhlým požadavkům na výuku dle mého názoru není možné tuto formu výuky uskutečňovat se všemi klienty

společně. Myslím, že je vhodnější ji zařadit dle individuálních plánů pro každého klienta zvlášť ve formě odpovídající jeho hendikepu.

Nejzajímavějším zjištěním pro mě bylo, jak rozmanitě se může pracovat s mentálně postiženými lidmi v oblasti zaměřené na finanční gramotnost.

Ve všech oblastech, které jsem popisovala, by se svými odbornými zkušenostmi a znalostmi mohla být využita profese sociálního pedagoga.

ZÁVĚR

Téma bakalářské práce spočívá zjistit úlohu sociálního pedagoga při vzdělávání jedince s mentálním hendikepem ve finanční gramotnosti. Vymezení pojmu jedinec je dospělý člověk s mentálním postižením a autismem v lehkém stupni postižení. Vymezení pojmu finanční gramotnost je soubor znalostí a dovedností, které zabezpečí lidem s mentálním postižením a autismem základní orientaci v běžných činnostech spojených s penězi.

Teoretická část byla orientována nejen na zjištění příčin vzniku a jednotlivé stupně mentálního postižení a autismu jedince, ale i na rozvoj dovedností lidí s mentálním postižením spojených s nácvikem nakupování a práci s penězi. Dále byla v teoretické části zmíněna problematika pracovního uplatnění osob s mentálním postižením a popsáno téma spojené s orientací ve světě finančních nabídek a produktů včetně zaměření na oblast hospodaření s penězi. V praktické části byl proveden pedagogický výzkum založený na kvalitativní metodě, přičemž jako výzkumná metoda sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Analýza dat získaných výzkumem byla realizována technikou otevřeného kódování. K interpretaci výsledků rozhovorů byla zvolena technika vyložení karet.

Provedením pedagogického výzkumu bylo zjistit vliv finanční gramotnosti u mentálně postiženého jedince. Finanční gramotnost mentálně postiženého člověka se dá ovlivňovat pravidelným vzděláváním ve finanční oblasti, opakovaným a neustálým cvičením se v již naučených činnostech. Toho lze dosáhnout za pomoci nácviku nakupování formou hry a situací, které s nakupováním souvisejí nejprve ve známém prostředí, rozpoznávání jednotlivých nominálů peněz, přiřazování cen k jednotlivým druhům potravin, nácviku početních operací sčítáním na kalkulačce a postupným seznamováním se s problematikou hospodaření s penězi v závislosti na stupni hendikepu mentálně postiženého jedince. Na základě výsledků výzkumu se domnívám, že se podařilo zadaný cíl práce splnit.

Výsledky výzkumu i obsah teoretické části je možno využít ve stacionářích v rámci pracovní terapie s mentálně postiženými lidmi, dále například pro asistenty pedagogů na základních i středních školách praktických v rámci výuky zaměřené na finanční gramotnost. Domnívám se, že využitelnost výsledků práce je možná i v jiných institucích a oblastech, které se zabývají poskytováním vzdělávání ve finanční gramotnosti a jsou určeny nejen pro osoby s hendikepem, ale i pro širší veřejnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ARNOŠTOVÁ, I., RATHOUSKÁ-GRMELOVÁ, E. Hospodaření rodiny. *Metodický portál: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2015, 1 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/O/20547/hospodareni-rodiny.html/>

Autismus. *Portál o poruchách autistického spektra* [online]. Praha a střední Čechy: Apla, © 2007 [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: <http://www.autismus.cz/novinky-o-autismu/55.html>

Autismus. *Srp-terapeut.cz* [online]. Son Rise Program Terapeut®, © 2015 [cit. 2015-11-02]. Dostupné z <http://www.srp.terapeut.cz/autismus-jinak/mozne-priciny-autismu>

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Univerzita Komenského Bratislava: Public Promotion, 2008, 250 s. ISBN 978-80-969944-0-3.

Citace. *Bibliografické odkazy a citace dokumentů* [online]. Brno, 2011 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <https://www.citacepro.com/dok/eHldK23wt1GYOmB2?kontrola=1>

Dobrovolnictví. *Charita Česká republika* [online]. Brno: Diecézní charita, © 2016 [cit. 2016-22-03]. Dostupné z: <http://brno.charita.cz/volna-mista/denni-stacionar-effeta-hleda-dobrovolniky/>

Effeta – denní stacionář. *Charita Česká republika* [online]. Brno: Diecézní charita, © 2016 [cit. 2016-23-03]. Dostupné z: <http://brno.charita.cz/sluzby-pro-lidi-s-mp/>

EMERSON, E. *Problémové chování u lidí s mentální retardací*. Praha: Portál, 2008, 166 s. ISBN 978-80-7367-390-1.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANDEJSEK, P., MARTINEK, M., MILFAIT, R., SVOBODOVÁ, Z. *Důstojně a radostně, Příspěvek k lidskoprávnímu, občanskému a etickému vzdělávání*. Středokluky: Susa, 2012, 158 s. ISBN 978-80-860577-5-0.

KAŠOVÁ, J., ISTENČIN, L. *Výchova k finanční gramotnosti – Učebnice*. Praha: Fraus, 2012, 104 s. ISBN 978-80-7238-107-4.

KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce - aneb co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: Anag, 2012, 151 s. ISBN 978-80-7263-767-6.

KRAUS, B. Česká sociální pedagogika po roce 1990. In: *Soced.cz* [online]. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální patologie a sociologie: Hradec Králové, 2013, roč.1, č.1, s. 102–110 [cit. 2015-10-23]. Dostupné z: http://soced.cz/wp-content/uploads/2014/04/Host-Soci%C3%A1ln%C3%AD-pedagogiky_%C4%8Cesk%C3%A1-soci%C3%A1ln%C3%AD-pedagogika-po-r.-1990.pdf

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

Mesada: podporované zaměstnávání. *Mesada.eu* [online]. Bojar František, © 2013 [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: <http://www.mesada.eu/sluzby.html>

PETÝRKOVÁ, L., CHMELAŘOVÁ P. *Základy finanční gramotnosti*. Praha: Generation Europe, 2011, 94 s. ISBN 978-80-904974-8-1.

PHILLIPS, CH., *Logické myšlení*. Praha: Grada Publishing, 2012, 50 s., ISBN 978-80-247-4510-7.

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006, 404 s. ISBN 978-80-73151-201-2.

PLŠKOVÁ, A., Quo vadis, sociální pedagogiko? *Prevence*. Praha: Občanské sdružení, Život bez závislosti, 2012, roč. 9, č. 9, s. 7-9 [cit. 2016-03-07]. ISSN 1214-8717. Institut mezioborových studií Brno, knihovna.

Podporované zaměstnávání. *Charita-sv.alexandra.cz* [online]. Ostrava: Charita Česká republika, © 2015 [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: <http://charita-sv.alexandra.cz/sluzby/podporovane-zamestnavani>

Práce pro zdravotně postižené. *Praceprozp.cz* [online]. Holešovice: Holešovice, © 2011 [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: <http://www.praceprozp.cz/hledam-praci/vhodne-pracovni-pozice/mentalni-postizeni>

Práce pro zdravotně postižené. *Praceprozp.cz* [online]. Holešovice: Holešovice, © 2011 [cit.2015-10-30]. Dostupné z:<http://www.praceprozp.cz/zamestnavani-ozp/co-je-zdravotni-postizeni/691-1-5-vliv-mentalniho-postizeni-na-pracovni-uplatneni>

PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, 203 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

SKUTIL, M. a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011, 254 s. ISBN 978-807367-778-7.

SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál, 2010, 155 s. ISBN 978-80-7367-691-9.

Sociální agentura. *Sociální agentura.cz* [online]. Ústí nad Labem: Ústí nad Labem, ©2003-2014 [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: <http://sos.socialniagentura.cz/sos/aktuality/seznam-zprav/financni-gramotnost-pro-lidi-mentalnim-postizenim-mela-uspech.html>

Sociální rehabilitace. *Charita Česká republika* [online]. Brno: Diecézní charita, © 2016 [cit.2016-23-03]. Dostupné z: <http://brno.charita.cz/sluzby-pro-lidi-s-mp/kavarna-andel-socialni-rehabilitace/>

SOLOVSKÁ, V., KUNČÍKOVÁ, M., JURKOVIČOVÁ, P. *Rozvoj dovedností dospělých lidí s mentálním postižením*. Praha: Portál, 2010, 191 s. ISBN 978-80-262-0369-8.

SVATEK, J., DOSTÁLOVÁ, L. *Logika pro humanistiku*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003, 231 s. ISBN 80-86473-54-6

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN978-80-7367-313-0.

Vzdělávání a autismus. *Vzdelavani a autismus.cz* [online]. QCM, © 2015 [cit. 2015-11-02]. Dostupné z: <http://www.vzdelavaniaautismus.cz/>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Olympijské kruhy	s. 25
Obrázek č. 2 Kavárna Anděl	s. 28

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Proces tvorby kategorií	s. 32
--	-------

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA PI:	Ukázka transkripce rozhovoru	s. 47
PŘÍLOHA PII:	Ukázka otevřeného kódování	s. 49

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA TRANSKRIPCE ROZHOVORU

Dobrý den Nikolo, jak se dnes máte? Jak se cítíte? „*Dobrý den, no jo asi jo*“.

Nikolo, řekněte mi, bydlíte doma s rodiči? „*S mamkou bydlím*“.

Dneska se Vám vstávalo dobře? Popište mi, jak probíhá každé ráno?

„*Hm, no ráno jak vstanu, no s mamkou chystáme věci, pak se asi obleču*“.

Sama se oblékáte? „*Jo, jo*“. A dojíždíte sama? „*N, a jedu autobusem sama*“.

Jezdíte sem ráda, těšíte se? „*Hm, asi jo*“. A proč se sem těšíte?

„*No, baví mě, hm to tady, všechny znám, no*“.

A ještě? „*Pomáhám no Frantovi, když chce něco podat*“.

Nikolo, baví vás hra na obchod? „*Hm, asi jo*“. Co Vás nejvíce baví? „*Nakupovat jako v obchodě*“.

Víte jaké pomůcky potřebujete v obchodě? „*Chystám ty košíky na nákup*“.

A co ještě potřebujete k nákupu? „*Třeba peníze a tak*“. Nebaví Vás něco při hře na obchod? „*Vybarvování kartiček*“. Jakých kartiček? „*Se zeleninou, kartičky na zeleninu*“.

Řeknete mi Nikolo, co jste dnes nakoupila? Co máte v košíku? „*Mléko a rohlíky a kávu, tu mám nejradši*“ (úsměv)

Dokážete přiřadit každé potravině cenu? „*Hm, no káva tohle, rohlíky tohle a mlíko nevím*“. Nikola přiřazuje k potravinám ceny. Sečetla byste potraviny v košíku?

Můžete použít kalkulačku. „*No, nevím přesně*“ (krčí rameny) Vedoucí Vám pomůže chcete?

„*Hm*“. Nikola kýve hlavou. Sečítá s pomocí vedoucí potraviny v košíku.

Nikolo, učíte se roztřídit mince podle hodnoty, roztřídila byste je? „*Asi jo*“.

(Nikola správně třídí mince podle hodnoty). Pojmenujte mi, prosím peníze co vidíte podle hodnoty. „*Hm, hm*“ (Nikola pojmenuje některé mince).

Najdete Nikolo a pojmenujete i papírovou bankovku? „*Ano, tady, ale nevím co to je*“.

Co podle Vás znamená hospodaření s penězi? Slyšela jste to někdy? „*No peníze vkládala jsem*“. Vkládala jste peníze na účet?

„Hm, asi ano“. Pomáhá vám někdo? *„S mamkou jsme šly a ukládaly peníze“.* Pomáhá vám mamka ještě s něčím? *„No, asi se vším, nevím. Když jdeme na úřad a tak“.*

Děkuji Nikolo, mějte se hezky. Na shledanou. *„Nashle“.*

PŘÍLOHA PII: UKÁZKA OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ

- I
1. Dobrý den, Martine, zdravím Vás, jak se cítíte?
 2. Dobrý den předvar
 3. No, jo, docela dobře
 4. Martine, bydlíte doma s rodiči nebo v chráněném bydlení?
 5. No s klukama v bydlení
 6. A řekněte mi, jak každé ráno u Vás probíhá?
 7. No vstáváme a a
 8. A co děláte?
 9. No obleču oblečení a jdu chystat I/g umosím si ruce
 10. A co jdete chystat?
 11. Hrnky na snídani chystám já I/n
 12. Můžete mi říci, do stacionáře dojíždíte sám?
 13. Hm, sám ne
 14. No, s Ondrou jedeme
 15. S asistentem z bydlení?
 16. Jo, jo
 17. Jezdíte sem rád, těšíte se?
 18. Ano
 19. A proč se sem těšíte?
 20. Protože tady mám kamarády I/z nelahy
 21. a všechny znám (úsměv) I/b
 22. Martine, co vás nejvíce baví při hře na obchod?
 23. Na obchod?
 24. Ano, když si v učebně nacvičujete nakupování, no
 25. A jo, tak to mě baví
 26. Stát jako prodavač I/26 funba při hře
 27. Když jste jako prodavač?
 28. Jo, jo
 29. Popište mi, co si chystáte v učebně? Jaké pomůcky
 30. potřebujete ke hře na obchod?
 31. No potraviny (zamyslel se) I/31
 32. A peníze I/32
 33. A co ještě Vás napadne?
 34. Košík I/34
 35. Co Vás baví připravovat?
 36. Když, no, kartičky chystám
 37. Jaké kartičky?
 38. Vybarvuju kartičky s potravinami I/38 no na obchod
 39. Co Vás naopak vůbec nebaví při hře na obchod?
 40. Nevím
 41. Řekněte mi Martine, jaké potraviny
 42. máte teď v nákupním košíku?
 43. Banány a rohlíky, jo a džus I/43 kromě potravin
 44. Každou potravinu jste si označili cenou, je to tak ?
 45. Hm
 46. Dokážete, prosím na kalkulačce I/46 kalkulačka